

П. П. Гай-Нижник

Подільська губернія

ПОДІЛЬСЬКА ГУБЕРНІЯ — адміністративно-територіальна одиниця. Охоплювала основний терен українського етнографічного та історичного краю — *Поділля*, нині це територія *Хмельницької області*, *Вінницької області*, частково *Одеської області*, *Кіровоградської області*, *Миколаївської області* та *Молдови*. Створена згідно з царським указом від 12 грудня 1796 у складі Кам'янецького, Ушицького, Верboveцького, Грудецького, Зіньківського, Летичівського і Проскурівського повітів. Надалі складалася з 12-ти повітів: Балтського, Брацлавського, Вінницького, Гайсинського, Кам'янецького, Летичівського, Літинського, Могилівського, Ольгопільського, Проскурівського, Ушицького, Ямпільського. Центром губернії було м. Кам'янець-Подільський (нині Хмельницької обл.), на початку 1-ї світової війни фактичним центром стала Вінниця. На заході межувала з *Галичиною*, з інших сторін — з Бессарабською губернією (див. *Бессарабія*), *Волинською губернією*, *Київською губернією*, *Херсонською губернією*. За переписом 1897, у П. г. нараховувалося 7207 населених пунктів (зокрема 17 міст і 120 містечок), у яких проживало понад 3 млн осіб, з них 80,9 % — українці, 12,2 % — євреї, 3,3 % — росіяни, 2,3 % — поляки. Переважало сільськогосподарське виробництво, були характерні поміщицькі землеволодіння. Діловодство до 1833 вели російською і польською мовами, до того часу діяли успадковані від часів Речі Посполитої закони і судові установи. 1832—1914 входила до Київського генерал-губернаторства. За переписом 1897, нараховувалося 7207 населених пунктів, зокрема 17 міст і 120 містечок, у яких проживало 3,03 млн осіб, з них українців — 80,9 %, євреїв — 12,2 %, росіян — 3,3 %, поляків — 2,3 %. Станом на 1905 дворянам (шляхті) належало 1,3 млн десятин землі, при цьому 78 % селянських господарств були безземельними і малоземельними. Основна галузь економіки — сільське господарство. Працювали 52 цукрових заводи та дрібні підприємства суконно-ткацької і шкірообробної промисловостей. З проголошенням УНР у січні 1918 П. г. увійшла до її складу (губернським комісаром призначений Г. Степура), після гетьманського перевороту 29—30 квітня 1918 — у складі Української Держави. Гетьман *П. Скоропадський* наказом від 13 травня 1918 призначив Подільським губерніальним старостою С. Кісельова. Губернія складалася з 16-ти повітів — до 12-ти старих, а саме Балтського, Брацлавського, Вінницького, Гайсинського, Кам'янець-Подільського, Летичівського, Літинського, Могилівського, Ольгопільського, Проскурівського, Ушицького, Ямпільського повітів, додано ще 4 — Хотинський, Сорокський,

Оргієвський, Белзький повіти колишньої Бессарабської губернії. Після антигетьманського повстання від кінця 1918 — під владою Директорії УНР, після поразки Визвольних змагань 1917—21 — у складі УСРР. Ліквідована 1925.

Рекомендована література

1. Гульдманъ В. Населенныя мѣста Подольской губерніи: Алфавитный перечень населенныхъ мѣстъ губерніи с указаніемъ нѣкоторыхъ справочныхъ о нихъ свѣдѣній. Каменецъ-Подольскій, 1893;
2. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 — грудень 1918. К.; Філадельфія, 1995;
3. Мельничук О. Ф. Адміністративний апарат та органи місцевого самоврядування на Поділлі у другій половині XIX ст. В., 2001;
4. Калініч Т. Д. Зміни територіального устрою Подільської губернії наприкінці XVIII — на початку XIX ст. // Проблеми історії України XIX—XX ст. Вип. 12. К., 2006;
5. Описи Подільської губернії кінця XVIII — початку XIX ст. Кам'янець-Подільський, 2011.

Бібліографічний опис:

Подільська губернія / П. П. Гай-Нижник// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-890219>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).